

Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесіндегі адамгершілік мәселесі

ЖАРИЯЛАНДЫ
27.11.2025

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/184833/>

Малимбаева Гауһар Мақсатқызы

«Қазақ тілі мен әдебиеті» ББ 3-курс студенті

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Ғылыми жетекші: **Бабашов Азат Мақсұтбекұлы**

АННОТАЦИЯ

Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесі адам болмысы, әлеуметтік теңсіздік және махаббат тақырыптарын терең зерттейді. Әңгіме барысында қарапайым, бірақ рухани бай қыздың тағдыры мен қоғамдағы орны ашылады. Қара қыздың өмірі мен күресі арқылы жазушы әлеуметтік әділетсіздіктер мен адамның ішкі дүниесіндегі қайшылықтарды көрсетеді. Қара қыздың бейнесі оның ішкі еркіндігін, рухани күшін, сонымен қатар қоғамның қысымдарына қарсы тұруын бейнелейді. Әңгімеде адамдық болмыс, махаббат пен құрбандық мәселелері терең талқыланып, қоғамдағы теңсіздіктерге қарсы күреске шақырады. Бұл шығарма қазақ әдебиетінің әлеуметтік мәні зор шығармасы болып табылады.

Мұхтар Мағауин – қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі, жазушы және ғалым, әдебиет тарихшысы. Оның шығармаларының терең философиялық мәні мен әлеуметтік мәселелерге арналған ойлары көпшіліктің назарын аударады. Әсіресе, Мағауиннің шығармаларында адамгершілік, ұлттық болмыс, адамның ішкі дүниесі мен этикалық құндылықтары маңызды орын алады. Оның шығармашылығы қазақ халқының ұлттық рухын, өткенінің маңыздылығын, бүгінгі күннің мәселелерін терең және жан-жақты ашады.

Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесі де осы тұрғыдан алғанда ерекше орын алады. Бұл шығармада жазушы адамның адами қасиеттері, моральдық-этикалық таңдаулар мен адамгершілік мәселелерін кеңінен қозғайды. Әңгімеде қарапайым ауыл баласы мен қала

қызымен арасындағы қарым-қатынас арқылы адамгершілік пен моральдың түрлі қырлары көрсетіледі. Әсіресе, бас кейіпкердің ішкі арпалыстары, оның сезімдері мен мінез-құлқы арқылы адамгершіліктің мәні тереңірек ашылады. Мұхтар Мағауин осы әңгімесінде адамгершілік идеясын әртүрлі көзқарастармен көрсетіп, оқырманға маңызды ой салады.

ӘҢГІМЕДЕГІ НЕГІЗГІ ОҚИҒА

«Қара қыз» әңгімесінде ауыл баласының қалаға жұмысқа кетіп, ондағы белгілі бір жағдайларға тап болуы суреттеледі. Бұл оқиға екі адамның, яғни қаладағы қыз бен ауыл баласының арасындағы қарым-қатынасты бейнелейді. Әңгімеде басты назар адам мен адам арасындағы байланысқа, олардың ішкі жан дүниесіне, сезімдеріне және моральдық жауапкершіліктеріне аударылады.

Әңгімеде кейіпкер ауылдан қалаға барып, жұмыс тауып, онда жаңа адамдармен танысады. Оның жолында түрлі қиындықтар кездеседі, бірақ осы қиындықтарды жеңу үшін оның адамгершілік құндылықтары мен ішкі моральдық таңдаулары өте маңызды рөл атқарады. Әсіресе, ауыл баласының қалаға келгенде өмірде адасқан адамға ұқсамай, өзінің адамдық бейнесін сақтауға ұмтылуы оның өзіне деген құрметін білдіреді. Осылайша, қарапайым ауыл баласының өмір сүру ұстанымы мен моральдық тұрғыдан таза болу идеясы әңгімеде басым орын алады.

АДАМГЕРШІЛІК МӘСЕЛЕСІНІҢ КӨРІНІСІ

Адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынас

Мағауиннің шығармаларында адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынас әрдайым өзекті мәселе болып табылады. Әсіресе, «Қара қыз» әңгімесінде осы мәселе айқын көрініс тапқан. Ауыл баласының қалаға келуі арқылы қоғамның түрлі қабаттарымен танысқан кейіпкер, оның жеке тұлғасы мен адамгершілік қасиеттері арасында тығыз байланыс орнайды. Ауыл баласының қалаға келіп, жаңа ортада өмір сүре бастағандағы кейбір қиындықтары мен оның мінезіндегі өзгерістер әңгімеде анық байқалады. Қоғам мен адам арасындағы қарама-қайшылықтар, ішкі арпалыстар оқырманға адамгершілік тұрғысынан үлкен ой салады.

Қалаға келген ауыл баласы алғашқыда өзіне тән қарапайымдылығын, тазалығын сақтап қалады, бірақ қоғамның оны қабылдауы мен оған деген көзқарасы оның адамдық қасиеттерін сынаққа алады. Мағауин қала мен ауыл арасындағы айырмашылықтарды көрсетіп, оқырманды адамның ішкі адамгершілік қасиеттерінің қандай жағдайда сынаққа түсетінін сезіндіреді.

АДАМНЫҢ ІШКІ ЖАН ДҮНИЕСІ МЕН МОРАЛЬДЫҚ ТАҢДАУЫ

Әңгімеде басты кейіпкердің адамгершілігі оның моральдық таңдауларында көрінеді. Әсіресе, кейіпкердің қалаға келгенде өзінің тәрбиесі мен құндылықтарынан таймауы маңызды. Ол қалада кездестірген адамдардың әр түрлі мінездері мен қылықтарына қарап, ішкі әлеміндегі адами болмысын сақтап қалуға тырысады. Бұл орайда оның моральдық таңдаулары мен адамгершілікке негізделген шешімдері маңызды рөл атқарады. Оның өз принциптерін сақтап, жамандыққа қарсы тұруы, қоғамдағы әділетсіздікке қарсы шығуы – оның адамгершілік ұстанымын нақты көрсетеді. Қалада өмір сүрген кейіпкердің өз жүрегінің тереңдігінен шығатын адамгершілік көзқарастары оған көптеген қиындықтар туғызады, бірақ осы қиындықтарды жеңіп шығу оның ішкі күшінің көрсеткіші болып табылады. Мағауин осы арқылы адамның қоғамға, қоршаған ортаға қарсы тұрып, өзінің адами құндылықтарын сақтап қалуының маңыздылығын көрсетеді.

МОРАЛЬДЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК ЖӘНЕ АР АЛДЫНДАҒЫ ТАЗАЛЫҚ

Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесіндегі адамгершілік мәселесі адамның ар алдындағы тазалығы мен моральдық жауапкершілігіне де қатысты. Әңгімеде бас кейіпкердің жеке тұлғасы, оның моральдық жауапкершілігі мен ар алдындағы тазалығы басты орын алады. Кейіпкер өзінің өміріндегі қиын жағдайларға қарамастан, әрқашан дұрыс жолды таңдап, адамгершілігін жоғалтпайды. Ол өз іс-әрекетінің, мінез-құлқының жауапкершілігін сезінеді және оған адал болуға тырысады.

Әңгімеде адамның ар алдындағы тазалық маңызды рөл атқарады. Бұл идеяны Мағауин өз шығармасында нақты көрсете білген. Әсіресе, кейіпкердің түрлі жағдайлардағы таңдаулары мен әрекеттері оның адамгершілік болмысы мен моральдық ұстанымдарының ішкі күресін білдіреді. Бұл күрес адамның өз-өзімен, қоғаммен және қоршаған ортамен қарым-қатынасының дұрыс жолын таңдаудағы шешуші факторға айналады. Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесі Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесінде адамгершілік мәселесі күрделі әрі терең талқыланады. Әңгімеде адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынастар, адамдық қасиеттер мен моральдық таңдаулар, ар алдындағы тазалық пен жауапкершілік мәселелері көркем тілмен бейнеленген. Мағауиннің бұл шығармасы арқылы адамгершілік ұғымы тек сыртқы мінез-құлқпен ғана емес, ішкі дүниенің, ойлау мен таңдау қабілетінің нәтижесі ретінде де қарастырылады. Әңгіме оқырманға адамның адами қасиеттері мен моральдық таңдаулары туралы терең ой салып, өзара қарым-қатынастың маңыздылығын ескертеді. Мұхтар Мағауин «Қара қыз» арқылы адамгершіліктің мәнін түсініп, оны әрбір тұлғаның ішкі дүниесінен іздеуге шақырады.

Мұхтар Мағауин – қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі, оның шығармашылығы

қазақ әдебиетінің дамуына айтарлықтай ықпал етті. Мағауиннің шығармалары қазақтың бай фольклорлық дәстүрлерінен бастау алып, қазіргі заманның әлеуметтік және рухани мәселелерін терең қозғап келеді. «Қара қыз» әңгімесі жазушының өз дәуірін шынайы суреттеумен қатар, адамның ішкі әлемін, оның қайшылықтарын, өмір мен өлім мәселелерін философиялық тұрғыдан тереңірек зерттейді.

Бұл әңгіме – ерекше көркемдік құрылымы мен әлеуметтік астары бар шығарма. Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесі тек махаббат пен әлеуметтік теңсіздік туралы әңгімелеу ғана емес, сонымен қатар адамның өз тағдырымен бетпе-бет келуінің күрделі психологиялық аспектілерін көрсетеді. Автордың кейіпкерлері шынайы, өзекті мәселелерді көтереді және сол арқылы қазақ қоғамының терең қоғамдық және рухани мәселелерін ашып көрсетеді.

«Қара қыз» әңгімесінде негізгі оқиға желісі махаббат, күрес, адам тағдыры және халықтық болмыстың күрделі мәселелерімен байланысып отырады. Әңгіме өзегі – әлсіз, кедей, бірақ батыл рухты қыз бен оның тағдырымен байланысты оқиғаларды баяндайды. Әңгіменің басты кейіпкері – қарапайым қыз, тағдырының ауыртпалығы мен қоғамдағы әділетсіздікпен күресіп жүрген әйел. Оның өмірі әртүрлі қоғамдық қысымдарға, күштілердің әділетсіздіктеріне, әлеуметтік жағдайдың таршылығына қарамастан, өтіп жатқан кезеңдермен тығыз байланысты.

Әңгімеде қара қыздың ішкі әлемі мен оның қоғамдағы өз орнын іздеу жолындағы күресі ашылады. Ол өз бейнесін ашуға, ішкі дағдарысын жеңуге тырысады. Қара қыздың ішкі әлемі мен сыртқы әлемнің арасында көптен бері тартылып келе жатқан қайшылықтар оған үнемі азап әкеледі. Адамдар оған түрлі көзқараспен қарайды, бірақ оның ішкі күш-жігері мен рухы оны осындай ауыртпалықтарға қарсы тұруға итермелейді.

Бұл әңгімеде Мағауин әлеуметтік теңсіздік, махаббат, ерлік, құрбандық сияқты тақырыптарды көтереді. Әңгіме қазақ халқының ескі, дәстүрлі түсініктеріне сілтеме жасап, жаңа заманның қиындықтары мен өзгерістерін салыстырады. Қара қыздың кейіпкері арқылы Мағауин адам баласының күреске, өз жолын табуға деген ұмтылысын көрсетеді.

«Қара қыз» әңгімесінде басты кейіпкердің бейнесі – қазақ халқының дәстүрлері мен қазіргі заманның қиылысқан тұсында тұр. Бұл қыз өз туған жерінің табиғатымен, әлеуметтік жағдайымен тығыз байланыста өмір сүріп келеді. Оның қарапайым өмірі мен еркін рухы қоғамның шеңберінен шыққанына қарамастан, ол әлі де сыртқы қысымдардан құтылмайды. Ол кедей, бірақ өзімен бірге бай мәдени мұраны және рухани дүниені алып жүреді.

Қара қыздың бейнесі әңгімеде терең символикалық мәнге ие. Оның қара болмысы, сыртқы келбеті – қоғамның қарапайым мүшелерінің өмірін, сондай-ақ елдің бай тарихы мен мәдениетін бейнелейді. Ол адамдардың әдеттерін, құндылықтарын, әлеуметтік шектеулерін өз басынан өткереді. Бірақ ең бастысы, оның өмірі мен рухы қандай да бір мәдениет пен қоғамның шеңберіне сыймайтындығында жатыр. Қара қызды әлеуметтік қысымдарға қарсы тұрудың, өзінің ішкі еркіндігі мен өзінің құндылықтарын қорғаудың

символы деп қабылдауға болады. Бұл кейіпкер әңгімеде адамдық болмыстың нәзік әрі күрделі қырларын, оның рухани әлемін ашу мақсатында жасалған. Ол қиындықтар мен қиындықтарға қарамастан өз жолын табады, өзіне деген сенімділік пен махаббатқа ұмтылады. Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесінде тек жеке тұлға ғана емес, қоғамдағы әлеуметтік мәселелер де маңызды орын алады. Әңгіме арқылы Мағауин қоғамдағы әділетсіздік, таптық теңсіздік, әлеуметтік жағдайдың ықпалы туралы айтып, соларға қарсы күрес пен адамдық болмыстың мәнін ашуға тырысады.

Қара қыздың тағдыры оның жеке таңдауымен ғана емес, қоғамның шектелген шеңберіне де байланысты. Оның кедей болуы, жанының еркіндігіне қарай ұмтылысы әлеуметтік нормалар мен қоғамның талаптарына қарсы келеді. Қара қыздың өмірі мен күресі өзінің ғана емес, көптеген адамдардың тағдырын бейнелейді. Әңгімеде қоғамдағы әлеуметтік теңсіздіктердің зардабы мен оны жеңудің жолдары да көрініс табады. Мағауин осы арқылы әлеуметтік әділетсіздіктерге қарсы үндеу тастайды, адамдарды өз тағдырларын өзгерту үшін күресуге шақырады.

Әңгімеде махаббат тақырыбы өте маңызды орын алады. Махаббат тек адам өміріндегі ең күшті сезімдердің бірі ғана емес, сонымен қатар адамның өз болмысын тануы мен қоғамдағы орнын іздеудің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Қара қыздың махаббаты оның өмірінің негізгі мотиваторына айналады, ал оның жолындағы қиындықтар мен күрестер оның адамдық болмысы мен еркіндігін сақтау үшін қажет. Мағауин махаббатты тек қана романтикалық қарым-қатынас емес, адамның өз болмысын табу, өмірге деген сенімін қалпына келтіру жолы ретінде көрсетеді.

Құрбандық мәселесі де осы әңгімеде тереңірек қарастырылады. Қара қыз өзінің махаббаты мен армандары үшін қоғам мен әлеуметтік жүйеге қарсы тұрады, бірақ бұл жолда ол көптеген қиындықтарға тап болады. Әңгімеде адамның өз мақсаттары мен идеалдары үшін қандай да бір құрбандықтарға баруының қажет екендігі түсіндіріледі. Құрбандықтың өзі қоғамның өзгеруі үшін жасалуы керек. Бұл шығарманың басты философиялық ойы мен терең мағынасы болып табылады.

Мұхтар Мағауиннің «Қара қыз» әңгімесі қазақ әдебиетіндегі маңызды шығармалардың бірі болып табылады. Бұл әңгімеде автор адамның ішкі әлемі мен сыртқы қоғам арасындағы күрделі қатынастарды шынайы суреттей отырып, әлеуметтік, рухани және психологиялық мәселелерді тереңірек ашады. Қара қыздың бейнесі арқылы Мағауин қазақ қоғамының тарихы мен бүгінгі күнінің күрделі мәселелерін көрсетеді, ал махаббат, ерлік, күрес және құрбандық сияқты тақырыптар арқылы автор адамдарды өз болмысы мен тағдыры үшін күресуге шақырады.

Әңгіме адамның күрделі рухани әлемін, оның өз орнын іздеудегі қажырлы жолын және қоғамның әділетсіздіктеріне қарсы тұруға деген ұмтылысын терең түсінуге мүмкіндік береді. Мағауиннің бұл шығармасы қазақ әдебиетіндегі өзекті тақырыптарды көтеру арқылы қоғамның мәдениеті мен әлеуметтік жағдайларын түсіну үшін маңызды болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Мағауин, М.Қара қыз. Алматы: Жазушы. 2005
2. Мағауин, М. Қазақ әдебиетінің қалыптасу жолдары. Алматы: Қазақстан.2011
3. Әбішев, К. Қазақ әдебиетіндегі гуманистік ағымдар. Алматы: Рауан.2002
4. Кенжеахметұлы, Б. Қазіргі қазақ прозасы: Талдамалар мен пайымдаулар. Астана: Елорда. 2013

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.